

Motion till riksdagen

1989/90:So642

av Olof Johansson m.fl. (c, m, fp)

En familjepolitik med ökad valfrihet

Familjepolitiken skall göra det lättare för föräldrarna att bära sitt ansvar för barnens uppfostran och utveckling.

Barn har olika behov. Föräldrar har olika önskemål. Familjepolitiken måste därför ge alla familjer möjligheter att ordna den barnomsorg som passar dem bäst men inte föreskriva hur möjligheterna skall utnyttjas. Båda föräldrarna måste ha reella möjligheter att kombinera förvärvsarbete och föräldraskap och också i praktiken dela sitt gemensamma ansvar för barnen. Familjepolitiken skall främja både valfrihet och jämställdhet mellan kvinnor och män.

Under de borgerliga regeringsåren togs en rad viktiga initiativ i detta syfte:

- Föräldraförsäkringen byggdes ut från sju till tolv månader (varav de tre sista med lika ersättning för alla)
- Män fick rätt till 10 dagars ledighet i samband med barnets födelse
- Småbarnsföräldrar fick rätt att förkorta sin arbetstid
- Rätt till ATP-poäng infördes för vård av barn upp till tre års ålder
- Barnbidraget förstärktes
- Flerbarnsstödet infördes som komplement till barnbidraget
- Antalet daghemsplatser fördubblades

Bakgrund

Valfriheten för småbarnsfamiljerna är idag starkt begränsad. För flertalet familjer är det svårt att klara sig på en lön. Möjligheten för den som så önskar att stanna hemma och själv ta hand om sina barn är därmed liten. I de fall båda föräldrarna eller en ensamförälder förvärvsarbetar krävs att någon form av barnomsorg ordnas. Den nuvarande politiken går ut på att detta i första hand skall ordnas inom ramen för kommunala daghem eller familjedaghem. Reglerna för statsbidrag till barnomsorgen är så utformade att vissa alternativ i praktiken är uteslutna. Statsbidragen prioriterar dessutom de kommunala daghemmen framför andra bidragsberättigade omsorgsformer.

Samtidigt som således vissa föräldrar tvingas anlita sådana barnomsorgsformer som de inte själva skulle valt, får andra föräldrar stå i kö därför att daghems- och familjedaghemplatserna inte räcker till. Få har ekonomisk möjlighet att själva ordna någon alternativ omsorgsform. Kostnaden för icke

subventionerade daghem eller icke subventionerade familjedaghem blir för de flesta oöverstiglig. Valfrihet har främst de verkligt förmögna föräldrarna.

Familjernas situation och förutsättningar varierar starkt. Många barn växer upp i splittrade familjer och med endast en vuxen. De sociala strukturerna har de senaste decennierna starkt förändrats, dels som följd av höjd förvärvsfrekvens dels på grund av stor rörlighet på arbetsmarknaden.

Den socialdemokratiska familjepolitiken bygger på en ensidig föreställning om familjernas situation och prioriteringar. Skillnaderna mellan olika kommuner och landsdelar är dramatiska. Särskilt missgynnad är den utpräglade glesbygden.

Det är därför följdriktigt att det offentliga stöd som i dag utgår inte ger föräldrarna någon egentlig frihet att välja mellan olika alternativ. De flesta föräldrar är helt hänvisade till det alternativ kommunen erbjuder, om något sådant alls finns.

I åldrarna 1 år till skolstarten finns 1990 ca 640 000 barn. För 339 550 ordnades den 31 december 1988 enligt SCB barnomsorgen genom kommunala daghem eller familjedaghem. Övriga fick sin barnomsorg utanför hemmet ordnad på annat sätt (privat dagmamma, släkting osv.) eller fanns hemma hos föräldrarna.

Förvärvsfrekvensen för småbarnsföräldrar är hög. Av fäderna förvärvsarbetar eller studerar 96 %. Motsvarande siffra för mödrarna är 86 %, varav ca hälften arbetar deltid.

Stora resurser anvisas till den kommunala barnomsorgen. Statsbidragen föreslås i årets budgetproposition bli 12 064 milj. kr. för nästa budgetår. Kommunerna bidrar med ett ungefär lika stort belopp. Ändå kommer bristerna i många fall att vara påtagliga. De tar sig uttryck bl.a. i köer och hög personalomsättning.

Målsättningar

Barnens situation skall stå i centrum för familjepolitiken. Våra förslag syftar till en förändring av familjepolitiken så att den bättre kan tillgodose barnfamiljernas önskemål. Även efter en reform av det slag som här föreslås kvarstår angelägna behov. De får tillgodoses i den takt den ekonomiska utvecklingen medger. Förslaget omfattar inte skolbarnomsorgen.

Våra förslag syftar till att tillgodose högt ställda mål för barnen, föräldrarna och för familjerna som helhet. Vi vill främja följande delmål:

* Ökad valfrihet

De förslag vi här framlägger är inriktade i första hand på att skapa ökad valfrihet för småbarnsföräldrar.

Om varje barnfamilj får möjlighet att lösa barnomsorgen på det sätt den själv önskar skapas större trygghet. Därför bör en större del av de resurser som ställs till förfogande för barnomsorg disponeras av föräldrarna själva. Det förutsätter också att olika alternativ finns tillgängliga. Målet om full behovstäckning inom barnomsorgen står fast. Det innebär att den som vill ha barnomsorg utanför hemmet skall kunna få det.

* Mer tid för barnen

Barn och föräldrar behöver mer tid för varandra. Inte minst gäller detta i områden där föräldrarnas arbetsresor är långa och tidskrävande. Den egna familjen måste vara det centrala i barnets liv. Föräldrarna måste ha inte bara lagstöd utan också ekonomiskt utrymme för att kunna korta sin arbetstid så att förvärvsarbete kan förenas med ett gott föräldraskap. Särskilt utsatta i detta sammanhang är de ensamstående föräldrarna och deras barn.

* Rättvisa villkor för alla delar av landet

Familjepolitiken måste utformas så att de offentliga resursinsatserna för barnomsorgen fördelas rättvist mellan alla delar av vårt land. Dagens bidragssystem, som missgynnar kommuner i glesbygd och kommuner med låg skattekraft och gynnar storstadskommuner med hög skattekraft, måste förändras.

Förslag

En politik i linje med de angivna målsättningarna förutsätter att insatserna sker på flera olika områden.

* Ett beskattningsbart vårdnadsbidrag om 15 000 kr. per barn och år införs för alla barn mellan 1 och 7 år.

I princip utgår bidraget under den tid föräldraförsäkring för vederbörande barn inte utgår och fram till skolstart. Den tekniska samordningen mellan vårdnadsbidrag och vissa särskilda fall inom t ex föräldraförsäkringen får lösas vid utformningen av detaljbestämmelserna.

Vårdnadsbidraget påverkar inte bostadsbidragen och inte heller sjukförsäkringsgrundande eller pensionsgrundande inkomst.

Vårdnadsbidrag utgår samtidigt med vårdbidrag för handikappat barn.

* Avdragsrätt införs för styrkta barnomsorgskostnader upp till 15 000 kr. per barn och år.

Avdragsrätten tillkommer den som uppbär vårdnadsbidrag. Avdrag medges för kostnader oberoende av omsorgens tid och form. Den som på grund av kostnader för barnomsorg räknar med att kunna utnyttja avdragsrätten, kan genom anmälan slippa preliminärskatteavdrag på motsvarande belopp.

* Statsbidragen till kommunerna för barnomsorgen minskas med motsvarande 12 000 kr. per heltidsplats.

* Pensionsår inom ATP räknas för arbete med egna barn i hemmet fram till och med året för barnets skolstart.

Riksdagen har, efter förslag från regeringen, beslutat att föräldraförsäkringen skall förlängas till 18 månader med full ersättning. Fr o m. den 1 juli 1989 har perioden med full ersättning förlängts från 9 till 12 månader. Enligt vår mening bör föräldraförsäkringen inte förlängas ytterligare. Vårdnadsbidraget bör införas istället.

Enligt vår mening är föräldraförsäkringen helt otillräcklig när det gäller att utveckla en politik som ger familjerna valfrihet i barnomsorgen, eftersom regeringspolitiken enbart omfattar barnens första femton månader. De stora

skillnaderna i förmåner mellan olika familjer förstärks. Förslaget till vårdnadsbidrag är ett bättre alternativ då det ökar valfriheten under hela förskoleperioden och utgår lika för alla barn.

Mot. 1989/90
So642

Måluppfyllelse

Valfriheten förstärks genom att föräldrarna själva disponerar 15 000 kr. per barn för att ekonomiskt klara behovet av barnomsorg. Vårdnadsbidraget kan antingen användas för att betala nuvarande barnomsorgsplatser, vilken i princip blir 12 000 kr. dyrare, eller för att utveckla föräldravivna kooperativ eller andra privata lösningar etc. Det ger också ökade möjligheter, särskilt för flerbarnsföräldrarna, att ägna mer tid åt omvårdnaden av de egna barnen.

En ökad valfrihet ger förutsättningar för ett bättre resursutnyttjande inom barnomsorgen. Detta skapar utrymme för fler platser och kvalitetsförbättringar.

Vårdnadsbidraget ger småbarnsfamiljerna större möjligheter att utnyttja den lagstadgade rätten till arbetstidsförkortning och ger därmed mer tid för barnen. Vi förutsätter att kommunerna – i den utsträckning det efterfrågas – ställer halvtids- eller deltidplatser till förfogande och differentierar avgifterna med hänsyn till detta. I många kommuner innebär det ett behov av fler sådana platser.

Genom avdragsrätten för styrkta barnomsorgskostnader ges familjerna ökad ekonomisk möjlighet att lösa barnomsorgen genom t ex privata familjedaghem eller anställd barnvårdare. När deras inkomster tas upp till beskattning och påförs sociala avgifter tillförsäkras de samma sociala skydd och trygghet som andra inkomsttagare. Härigenom skapas förutsättningar för att eliminera en svart sektor i ekonomin.

Genomförande

Av de skäl vi tidigare har redovisat är det angeläget att så snart som möjligt införa ett vårdnadsbidrag.

Det är önskvärt att vårdnadsbidraget kan införas redan fr.o.m. 1991. Reformen måste dock finansieras. Bruttokostnaderna kan beräknas till drygt 9 000 milj. kr. När hänsyn tagits till de minskade statsbidrag till barnomsorgen som följer av vårt förslag och skatteintäkten från vårdnadsbidraget blir nettokostnaden ungefär hälften därav. Detta kan jämföras med regeringens förslag som, fullt utbyggt, innebär ökade kostnader på 3 800 milj. kr. netto.

Det får ankomma på regeringen att, sedan principbeslut fattats, återkomma till riksdagen med förslag om vårdnadsbidragets närmare utformning och om finansieringen.

Statsbidraget till barnomsorgen

Statsbidrag till barnomsorgen skall enligt vårt förslag utgå så att kommunerna får samma resurser som i dag till verksamheten. Statsbidraget minskas med 12 000 kr. per förskolebarn som nu är statsbidragsgrundande, dock högst det belopp som utgår idag. Samtidigt förutsätts att kommunerna höjer

avgifterna i motsvarande utsträckning. Vi utgår från att kommunerna även fortsättningsvis tillämpar syskonrabatter. Kommunerna bör dessutom åläggas att utbetala statsbidrag till de icke-kommunala daghem som uppfyller grundläggande kvalitetskrav.

Det är vidare rimligt att anta att det ökade föräldrainsflytandet, som följer av att familjerna själva disponerar en stor del av nuvarande statsbidrag, kommer att leda till kvalitetsförbättringar också inom den nu statsbidragsberrättigade barnomsorgen.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

[att riksdagen avslår proposition 1989/90: 100 vad avser utbyggnaden av föräldraförsäkringen från tolv till femton månader.¹]

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lag om vårdnadsbidrag med följdändringar i annan lagstiftning samt därav följande förändringar av statsbidraget till barnomsorgen i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag innebärande att kommunerna åläggs att utbetala statsbidrag till icke-kommunala daghem som uppfyller grundläggande kvalitetskrav.

Stockholm den 25 januari 1990

Olof Johansson (c)

Carl Bildt (m)

Bengt Westerberg (fp)

¹ 1989/90:Sf367